

Asia: VN/22303/2023

Lausuntopyyntö luonnoksesta hallituksen esitykseksi eduskunnalle laeiksi esitutkintalain, oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain ja oikeudenkäymiskaaren 11 luvun 3 b §:n muuttamisesta

Esitutkintaa ja syyteharkintaa koskevat muutosehdotukset

1. Asianomistajan yksityisoikeudellisen vaatimuksen selvittäminen

Ehdotus on kannatettava sujuvoittamisen näkökulmasta. Sääntelyä uudistettaessa on kuitenkin huomioitava asianomistajan elämäntilanne ja voimavarat. Passiivisuus ei aina johdu asianomistajan haluttomuudesta huolehtia velvollisuuksistaan ja oikeuksistaan. Jos korvausvaatimusta ei esitetä täsmällisesti eikä syyttäjä aja asiaa, asianomistaja joutuu turvautumaan yksityisoikeudelliseen prosessiin, joka voi olla raskas ja kallis. Monille rikosprosessi on ensimmäinen, eikä oman roolin hahmottaminen ole helppoa. Jos asianomistaja ei kykene ajoissa selvittämään vaatimuksiaan, esitutkintaviranomaisen tulisi ohjata asia tarvittaessa rikos- ja riita-asioiden sovitteluun. Sovittelussa voidaan käsitellä myös muita hyvitysmuotoja, kuten anteeksipyyntö tai työkorvaus, joilla voi olla suuri merkitys asianomistajalle.

Sovittelu on maksutonta ja saatavilla koko Suomessa. Sovittelutoimisto voi ohjata tarvittaessa myös Oikeusaputoimistoon vaatimusten oikeudellisen perustan vahvistamiseksi. Vuoden 2027 alusta sovittelu ja oikeusapu kuuluvat samaan organisaatioon, Oikeuspalveluvirastoon.

2. Rikosilmoituksen kirjaaminen

-

3. Esitutkinnan toimittamatta jättäminen ja lopettaminen

Toimenpiteistä luopumisen yhteydessä viranomaisen tulee arvioida asian vähäisyyttä suhteessa rikosoikeudellisen järjestelmän resurssien kohdentamiseen. Asianomistajan kokemus ja suojelutarve on kuitenkin huomioitava yksilöllisesti. Erityistä huomiota vaativat alaikäiset ja henkilöt, jotka ovat riippuvuussuhteessa rikosentekijään, kuten lähisuhteissa. Korkein oikeus (KKO 2022:66) korostaa tuomioistuimen velvollisuutta selvittää suojelutarve erityisesti alaikäisten ja lähisuhdeväkivallan

tapauksissa. Lähisuhteessa tapahtuneiden asioiden osalta osapuolten suojelutarve tulisi myös näennäisen vähäisissäkin asioissa selvittää.

Näennäisesti vähäisen asian taustalla voi myös olla pitkittyneitä konflikteja, joilla on laajempia vaikutuksia. Sovittelupalvelut tarjoavat foorumin asian kokonaisvaltaiselle käsittelylle. Huomioitava kuitenkin on, että lähisuhdeväkivallan sovittelu on kielletty 1.1.2025 alkaen. Asian ohjaus sovitteluun soveltuissa tapauksissa voisi lieventää luopumispäätöksestä aiheutuvaa pettymystä. Kaikilla asianomistajilla ei ole resursseja ajaa vaatimuksiaan yksityisoikeudellisesti. Vaikka luopuminen säästäisi resursseja, se ei välttämättä ehkäise uusien rikosilmoitusten tekoa. Sovitteluun ohjaaminen voisi ennaltaehkäistä uusia ilmoituksia ja vähentää siten prosessikuormitusta.

4. Ilmoitus epäillyn oikeuksista ja kuulusteltavalle tehtävät ilmoitukset

Kannatamme ehdotusta. Esimerkiksi sovittelua hyödynnetään liian vähän, koska halukkuutta kysytään usein liian varhaisessa vaiheessa, jolloin osapuolet eivät ole kenties vielä valmiita. Prosessin edetessä ymmärrys ja motivaatio sovitteluun voivat kasvaa. Rikoksesta epäillyn kannustaminen sovitteluun tukee uhria ja rikosoikeusjärjestelmän toimivuutta. Sovittelun tavoitteena on lieventää rikoksen vaikutuksia, edistää sovintoa ja vähentää rikollisuutta. Siksi viranomaisten sovittelutietoisuuden ylläpitäminen on tärkeää, jotta sovintoa osataan tarjota oikea-aikaisesti.

5. Esitutkintaviranomaisen ja syyttäjän yhteistyövelvollisuus sekä loppulausuntomenettely

-

6. Perusteluvelvollisuuden keventäminen

-

7. Yleistiedoksianto erityisen laajoissa rikosasioissa

-

8. Tiedottaminen esitutkinnassa

-

Rikosasioiden tuomioistuinkäsittelyä koskevat muutosehdotukset

1. Tiedoksiantosäätely

-

2. Kirjallinen menettely

-

3. Poissaolokäsittely

-

Ehdotusten vaikutukset ja muut huomiot

1. Onko teillä lisättävää tai huomioita vaikutustenarviointiin?

Arviointimuistiossa (OM 2025:18) todetaan, että sovittelun hyödyt rikosprosessissa toteutuvat vain, jos se johtaa ratkaisuun. Sovittelualoitteet ovat pääosin viranomaislähtöisiä, sillä kansalaisten tietoisuus sovittelusta ja aloiteoikeudesta siihen on vähäistä. Sovittelusuostumuksen puute liittyy usein tiedon ja ymmärryksen puutteeseen. Sovittelusuostumuksen selvittäminen tulisi säätää selkeästi sovittelutoimiston tehtäväksi. Huoli prosessin hidastumisesta on liioiteltu, sillä sovittelun edellytysten selvitysvaihe kestää sovittelutoimistossa keskimäärin vain kuukauden.

Vaikka sovittelu ei toteutuisi, sovittelutoimisto tarjoaa tukea ja ohjausta, joka täydentää esitutkintaviranomaisten työtä esimerkiksi esitutkintalain 4 luvun 16 § ja 18 § osalta. Vähäisissä rikoksissa rajoittaminen tai syyttämättä jättäminen voi johtaa uusintailmoituksiin, kun taas sovittelu tarjoaa mahdollisuuden konfliktin kokonaisvaltaiseen käsittelyyn. Sovittelu on maksuton ja kustannustehokas palvelu, jota toteuttaa laaja vapaaehtois- ja ammattilaisverkosto. Sovittelun hyödyntämistä tulisi lisätä resurssiviisauden ja kustannustehokkuuden näkökulmasta, erityisesti lisäämällä tietoisuutta sen mahdollisuuksista.

2. Onko teillä huomioita ehdotusten toimeenpanosta tai lakien voimaantulosta?

-

3. Onko teillä muita huomioita luonnoksesta hallituksen esitykseksi?

-

Rimpilä Ilona
Terveiden ja hyvinvoinnin laitos THL